

ความไม่มั่นคงทางอาหาร...ทำอย่างไรจึงจะให้เกษตรกรขนาดเล็กหลุดพ้น

สมพร อิศวิลานนท์¹

แม้ว่าประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีการผลิตอาหารเกินความต้องการของประชากรในประเทศและได้ส่งออกผลผลิตส่วนเกินดังกล่าวไปในตลาดการค้าอาหารของโลก ทั้งในรูปแบบของสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูปและอาหาร โดยในปี 2550 มีการส่งออกสินค้าดังกล่าวคิดเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่า 7 แสนล้านบาท แต่เชื่อหรือไม่ว่าในประเทศไทยยังมีกลุ่มคนที่มีอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนหรือการบริโภคอาหารที่ขาดโภชนาการ โดยเฉพาะในครัวเรือนชนบทที่ห่างไกล จากรายงานของ Isvilanonda and Bunyasiri (2009) ได้รายงานว่าการขาดอาหารในชนบทและในเมืองจำนวนไม่น้อยที่เป็นกลุ่มคนยากจนทางอาหาร (food Poverty) ทั้งที่มีอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือนหรือการขาดโภชนาการทางอาหาร ซึ่งปัญหาความยากจนทางอาหารนั้นกระจุกตัวอยู่ในชนบทของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ในแถบแห้งแล้งกันดารและอยู่ห่างไกลการคมนาคม ทั้งนี้ในกลุ่มคนที่มีอาชีพทำการเกษตร โดยเฉพาะผู้ที่มีที่ดินถือครองขนาดเล็กหรือผู้เช่าขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล แม้จะใช้ที่ดินไปในการปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชอาหารที่เป็นพื้นฐานหลักและที่จำเป็นในครัวเรือน แต่ได้พบว่าผลผลิตข้าวของกลุ่มคนดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการใช้บริโภคในครัวเรือน

ปัญหาการผลิตอาหารไม่เพียงพอของเกษตรกรขนาดเล็กในชนบทนั้น แม้อุบัติการณ์จะเป็นปัญหาของกลุ่มคนไม่มากนัก แต่ปัญหาดังกล่าวได้สะท้อนถึงภาวะการเข้าถึงไม่ถึงอาหารของคนในชาติยังมีอยู่ ถึงแม้ว่าเราจะเป็นผู้ส่งออกอาหารที่สำคัญของโลก การเข้าถึงไม่ถึงอาหารของคนในชาตินั้นย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวตามมา ซึ่งหากปล่อยปะละเลยจนเป็นปัญหาที่เรื้อรังแล้ว ในสถานการณ์ที่อาหารมีราคาแพงและรวมถึงทิศทางแนวโน้มที่ราคาข้าวจะปรับตัวสูงขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อความขยายตัวของกลุ่มคนดังกล่าวและแน่นอนย่อมกระทบต่อความไม่มั่นคงในการบริหารจัดการด้านอาหารของประเทศตามมา

การแก้ปัญหาให้กับกลุ่มประชากรดังกล่าวโดยการเร่งสร้างภูมิคุ้มกันให้กับกลุ่มเกษตรกรขนาดเล็กที่ขาดความเข้มแข็งในการบริหารจัดการทรัพยากรของครัวเรือนและรวมถึงการใช้ระบบตลาดอย่างขาดความเข้าใจทำให้การผลิตอาหารของครัวเรือนตกอยู่ในความเสี่ยง ดังนั้นการหาทางให้กลุ่มคนดังกล่าวได้เข้าใจถึงหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำเกษตรภายใต้ทฤษฎีใหม่ตามที่ท้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราได้ทรงประทานให้ไว้ นั้น น่าจะ

¹ นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติและรองศาสตราจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ e-mail address: somporn@knit.or.th

เป็นกรอบการปฏิบัติที่ดีและเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับเกษตรกรขนาดเล็กในชนบทได้เป็นอย่างดี เพราะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้สอนให้รู้จักการสร้างภูมิคุ้มกันในครัวเรือน ต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ในวันนี้จะต้องอาศัยความรู้และรอบคอบและความระมัดระวังเป็นฐานในการจัดการ ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงทั้งในกระบวนการผลิตและความไม่แน่นอนของภาวะตลาดของสินค้า อันนำมาซึ่งความมั่นคงทางอาหารและรวมถึงรายได้ของครัวเรือน

การสนับสนุนให้เกษตรกรขนาดเล็กได้เข้าใจในวิธีการเก็บออมเพื่อไว้ใช้เป็นทุนในอนาคตก็นับว่ามีความจำเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ทั้งเพื่อการสร้างฐานสินทรัพย์ที่มั่นคงให้กับชีวิตโดยไม่ต้องหล่นไปสู่ความทุกข์ยากเมื่อต้องพบกับความไม่แน่นอนและเสี่ยงภัยในด้านต่างๆ รวมถึงการเก็บไว้ใช้ในยามแก่เฒ่าและเป็นทุนเพื่อเพื่อการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว

การเร่งสร้างงานในชนบทเพื่อให้ครัวเรือนยากจนได้มีโอกาสในการหารายได้้นอกจากการทำเกษตรในไร่นาของตนเองก็เป็นอีกหนทางหนึ่ง เพราะการจ้างงานในหมู่บ้านนั้น เกือบจะเป็นอิสระกับการขึ้นลงของราคาสินค้าเกษตรและสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ ในสภาวะที่เกษตรกรมีเวลาว่างจากกิจกรรมการผลิตของครัวเรือนและมีโอกาสในการทำงานรับจ้างยอมเป็นที่มาของรายได้ที่เป็นตัวเงินที่สามารถนำไปใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการจัดซื้ออาหารและสิ่งจำเป็นในครัวเรือน ทั้งนี้ในการสร้างการจ้างงานในชนบทนั้นอาจดำเนินการโดยการให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแม่ข่ายหลักในการจัดสรรเงินทุนเพื่อการปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะในหมู่บ้าน หรือการขุดลอกสระน้ำและแหล่งน้ำของชุมชน และในระยะยาวหากเป็นไปได้การสร้างงานในชุมชนโดยกระบวนการจัดการผ่านทางฐานการผลิตนอกภาคการเกษตร โดยเฉพาะการจัดการให้เกิดวิสาหกิจชุมชน ย่อมเป็นแนวทางในการเพิ่มฐานรายได้ที่ดีให้กับกลุ่มคนยากจนในชนบท

นอกจากนี้การสนับสนุนโดยการให้กู้ยืมเงินเพื่อการขยายฐานการประกอบอาชีพ (micro-lending) โดยการสนับสนุนให้เกษตรกรขนาดเล็กได้เติมต่อธุรกิจให้กับครัวเรือน นำที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรีให้มีการสนับสนุนไปพร้อมๆ กับการให้ความรู้และเสริมสร้างความรู้ในการจัดการและการบริหารเงินทุน ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือเกษตรกรขนาดเล็กให้หลุดพ้นจากความยากจนนี้ได้

ดังนั้นสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนไทยในชนบทจึงไม่อาจจะมองจากมิติด้านมหภาคแล้วด่วนสรุปว่าเรามีความมั่นคงทางอาหาร แต่ควรที่ผู้เกี่ยวข้องควรรีให้ความสนใจและหาข้อเท็จจริงว่าทำไมคนชนบทหรือเกษตรกรขนาดเล็กจึงยังคงเข้าไม่ถึงอาหารอย่างพอเพียง และได้โภชนาการ รวมถึงการที่คนในประเทศทั้งคนรวยและคนจนควรที่จะเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยสำหรับการบริโภคได้อย่างไรอีกด้วย

